

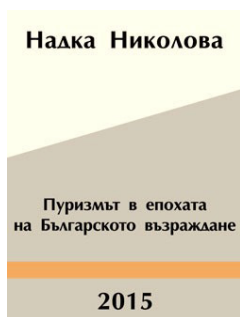
РЕЦЕНЗИИ

ДВИЖЕНИЕТО ЗА ЕЗИКОВА ЧИСТОТА ПРЕЗ БЪЛГАРСКОТО ВЪЗРАЖДАНЕ

Кина Вачкова

THE MOVEMENT OF LANGUAGE PURITY DURING BULGARIAN REVIVAL

Kina Vachkova, Bulgaria

Новоизлязлата монография на проф. д-р Надка Николова „Пуризъмът в епохата на Българското възраждане” (Series Academica. 18. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски”, 2016, 276 с. ISBN 978-619-201-042-3) отговаря на сериозна потребност в науката за историята на новобългарския книжовен език (НБКЕ) и за българската стандартология. Въпреки несъмнения и отдавнашен интерес сред изследователите към проявите на езиковото чистачество, досега в българската лингвистика липсваше труд, който да представи системно, в пълнота и върху солидна съвременна теоретична основа българския пуризъм, да определи неговата типология и връзката му с НБКЕ в периода на предстандартизация (времето на формирането му – епохата на Българското възраждане). Ето защо рецензираният труд се отличава с актуалност. Както се изразява авторката,

Проявите на езиково чистачество винаги са вълнували обществото и са предизвиквали противоположни реакции – от издигането в култ до заклеймяването му, но независимо от това феноменът на езиковия пуризъм съществува и изследването му може да помогне да разберем ролята на езика в обществото – една цел, която със сигурност си заслужава да бъде постигната (с. 21).

Познанието за българския пуризъм от епохата на Възраждането дава възможност за изясняването на неговото влияние върху НБКЕ и в следващите периоди от развитието му, несъмнено и днес, когато в епохата на глобализация и на електронните технологии контактите и интерференциите между книжовните езици са много динамични. И днес, както и преди, малките езици, както е българският, изпитват влиянието на големи езици (сега главно английски), което предизвиква пуристични тревоги и действия.

Структурата на монографията е много добре обмислена и подчинена на резултатите от проучването на обширна литература (българска и чуждестранна) по въпроса, както и на изследването на източниците. **В увода** (с. 4-10) Николова убедително е защитила избора си на темата и актуалността на разработването ѝ, обекта, предмета и произтичащите от това конкретни задачи, които следва да се решат, комплексния метод на изследване (дескриптивно-аналитичен, системно-структурен, сравнително-типологичен и социологичен).

Частта **„Пуризмът като лингвистична доктрина”** (с. 11-34) представя теоретичната основа на изследването. Авторката показва най-широка информираност на литературата (чуждестранна и българска, класическа и най-нова) по въпросите на теорията на книжовния език и на стандартологията, оценява критично схващания, тези, термини, като доразвива някои от тях с оглед темата на монографията. Дефинира термини, свързани с теорията на стандартологията, които са по-малко популярни в нашата лингвистика или се използват с известни различия от отделни български и чуждестранни автори (напр. *предстандартизация и стандартизация*). В частта **„Исторически екскурс на пуристичната идея”** (с. 35-80) са разгледани езиковите ситуации на 11 славянски и неславянски страни с оглед на пуристичната доктрина. Изборът им е представен според възможността им за влияние върху пуристичните прояви у нас през епохата на Възраждането. Този преглед, направен за пръв път в българската научна литература, дава възможност на авторката да изследва българския пуризм върху европейския фон на пуристичната идея и нейните прояви, да достигне до изводи относно спецификата и типа му.

Основната част на изследването е **„Възрожденските прояви на българския пуризм”** (с. 81-206). Синтетичното представяне на българската езикова ситуация във външноезиков и вътрешноезиков план в началото на тази част очертава аспектите, върху които ще бъде анализиран развоят на разглежданото явление. Един от многобройните проблеми, с които е трябвало да се справи Николова, е неговата периодизация. Определянето на три основни периода обуславя и структурирането на тази част от монографията: „Начални прояви на българския пуризм” (с. 82-94), „Пуристичната идея през 30-те – 40-те години на XIX в.” (с. 95-116), „Пуризмът през 50-те – 70-те години на XIX в.” (с. 117-173). От сериозни теоретични позиции е анализиран внушителен обем от изказвания на 56 строители и носители на НБКЕ във връзка с чуждоезиковите влияния в периода. Някои от проучваните текстове и паратекстове са известни на изследователите, на други се обръща внимание за пръв път.

Авторката е трябвало да се справи със спорни в теорията и историята на книжовния език въпроси. Например, за да избегне различните мнения във връзка с т.нар. книжовноезикови школи, е избрала да използва термина „модел за книжовен език”. С това не се постига окончателно решение на въпроса, но като опитен изследовател Николова е избрала варианта, който добре ѝ служи по разработваната тема. Заслужава да се отбележи,

че авторката вникливо посочва основните проблеми, които обществото задава пред българския пуризм, задълбочено свързва неговия характер с аналитичния строеж на новобългарския език, остроумно коментира завихрянето на спорове поради заблуди сред строителите на НБКЕ (например подозренията в чуждост на членните форми, продължителния спор за мястото на черковнославянизмите и пр.). Обособяването на отделна част „Пуризмът на Иван Богоров” (с. 174-206) не изненадва. Пуристичните прояви на този книжовник са най-видими, най-активни, за тях е писано най-много и са оценявани различно. Оценката на Николова е убедителна, тъй като е поставена не само върху филологическия му индивидуализъм, а е разгледана и като резултат от развоя на българската пуристична доктрина до момента на неговата дейност преди Освобождението.

Заклучението на монографията (с. 207-223) по блестящ начин обобщава резултатите от изследването върху пуристичните прояви. В него авторката за пръв път в българското езикознание представя характера и типа на българския възрожденски пуризм (от различни ракурси): в началото (60-те г. на XVIII – 20-те г. на XIX в.) имплицитен с реформаторска, защитна и педагогическа платформа; през 30-те – 40-те години на XIX в. – вербализиран архаизиращ и етнографски пуризм; през 50-те – 70-те г. на XIX в. – етнографският пуризм е обречен на неуспех поради вкоренения елитарен подход. Убедително е заключението, че като цяло възрожденският пуризм е „външен, ксенофобски, педагогически, защитен”. Също и че българският пуризм е „неорганизирано езиково движение с политически и идеологически характер”, възникнало като резултат от „езикова ситуация в интралингвален и интерлингвален план”, в „съответствие с пуристичните прояви в по-голяма част от европейското езиково пространство”.

Цитираната литература (с. 224-243) впечатлява със своя обем (180 единици), с включените изследвания на 8 езика от различни национални лингвистики, класически и най-нови. Приложените **Използвани източници** (с. 244-251) и **Именен показалец** (с. 252-261), както и обширното **Резюме на английски език** (с. 262-276), улесняват читателите, правят монографията достъпна за интересуващи се от проблема чуждестранни специалисти и други ползватели.

В заключение ще отбележа, че монографията „**Пуризмът в епохата на Българското възрождане**” има определено приносен научен характер, сериозна и иновативна теоретична основа, отличава се с висока информативност, с изискан и богат език на опитен учен. Монографията може да има и практическо приложение в учебния процес на студенти по хуманитарни специалности, а също и в методиката на обучението по езикова култура на ученици, студенти и по-широки кръгове от обществото. Тази книга затвърждава авторитета на преподавателката в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски” проф. д-р Надка Николова като задълбочен и уважаван специалист по история и теория на книжовните езици, автор на още 2 книги и на десетки други публикации (студии и статии) в тази област на лингвистиката, познати и широко цитирани не само от много наши, но и от редица чуждестранни учени.